Jongere bouwkunst en stedebouw

1800-1945

Monumenten
Inventarisa...
Project (Mn

COLOFON

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland
Koningskade 1
2596 AA 's-Gravenhage
telefoon 070 - 3116611

Samenstellers
M. van Ingen
drs S.R. Jonkergouw
drs A.F.J. Niemeijer
drs L.A. Nizet
ir Th.A.J. Schiere
drs E.B. de Snoo - van de Garde
ing. M. Spooren
drs B.L. Sprinkhuizen
ir M. Verwey

Begeleidingscommissie
L.J. van den Boogert
D. Brouwer de Koning
drs R. Daalder
drs Th.M. Elsing
W. de Jong
ir J.G. Wegner

Vormgeving
Facilitaire Dienst, Bureau Vormgeving

Druk
Facilitaire Dienst, Bureau Reproductie

's-Gravenhage, november 1991

HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK EN STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

INVENTARISATIE

HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

januari 1990
A.F.J. Niemeijer

INHOUDSOPGAVE

1. **INLEIDING**

2. **FYSISCHE GESTELDHEID**

3. **LANDSCHAPSSTRUCTUUR EN GRONDGEBRUIK**
   3.1. Agrarisch grondgebruik
   3.2. Niet-agrarisch grondgebruik
   3.3. Visuele karakteristiek

4. **INFRASTRUCTUUR**

5. **NEDERZETTINGEN**
   5.1. Algemeen
   5.2. Kernen
      5.2.1. Benthuizen
      5.2.2. Hogeveen
   5.3. Verspreide bebouwing

LITERATUURLIJST

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

BIJLAGEN

1. INLEIDING

De gemeente Benthuizen ligt ten zuiden van de Oude Rijn in het hart van de provincie Zuid-Holland. De merkwaardige vorm - een soort winkelhaak - van de gemeente vindt zijn oorsprong in de samenvoeging in 1855 van de voormalige ambachten Benthuizen en Hogeveen, die respectievelijk de noordelijke en de oostelijke "arm" vormden. Eerder - in 1830 - werd het mini-ambacht Benthorn al bij Benthuizen gevoegd. De gemeentegrens is daarom wel van historisch-juridische oorsprong, maar een deel van die historie werd pas anderhalve eeuw geleden geschreven.
Benthuizen grenst thans aan (N.O.Z.W.) Hazerswoude, Waddinxveen, Moerkapelle, Bleiswijk, Zoetermeer en Zoeterwoude, heeft een oppervlakte van 1.253 ha en het inwonertal bedroeg op 1 januari 1988 3.621 personen; de bevolkingsdichtheid was toen 292 inwoners/km^2. De gemeente omvat het dorp Benthuizen, het gehucht Hogeveen en wat verspreide bebouwing.

2. FYSISCHE GESTELDHEID

Het noordelijkst deel van de gemeente (in de Bent- en Delf- of Generale Polder van 1649) wordt ingenomen door veen- en klei-op-veengronden van holocene ouderdom.
De veruit grootste oppervlakte van de gemeente bestaat evenwel uit pleistocene zeekleigronden die aan de oppervlakte zijn gekomen na de droogmaking van de plassen in dit gebied in de jaren 1759-1765. De plassen ontstonden door het veenbaggeren ten behoeve van de turfwinning.
De vervening bepaalde verder het reliëf en uiteindelijk ook de afwatering: de Benthuizer Noord- en Zuidpolder en de Hazerswoudsche Droogmakerij liggen op 4,5 à 5,5 meter -NAP, de eerder genoemde polder op ± 1,3 meter -NAP.
De gemeente ligt binnen het hoogheemraadschap van Rijnland aan de grens met het hoogheemraadschap van Schieland.
De afwatering geschiedde nog tot in het begin van onze eeuw geheel door middel van windkracht maar in de lage polders was rond 1940 de taak - althans ten dele - overgenomen door elektrische gemalen. Thans bestaat geen enkele van de minstens 5 watermolens binnen Benthuizen meer.

3. LANDSCHAPSSTRUCTUUR EN GRONDGEBRUIK

3.1. Agrarisch grondgebruik

Rond 1860 waren akkerbouw en veeteelt de hoofdneringen in Benthuizen. De veeteelt was vrijwel exclusief in het noorden van de gemeente in de veenweiden van het strokenverkavelingsgebied der Bent-, Delf- of Generale Polder. Nabij Bent komen op bosveengronden met een 'toemaakdek' ook boomkwekerijen voor.

In de diepe zeekleipolders kwamen akkerbouw en veebedrijf naast elkaar voor (± 80/20%) maar naarmate de ontwatering beter werd en de landbouwcrisis in Europa was geweken, kwam de nadruk op de teelt van gewassen te liggen.
Rond 1910 was zo'n 80% van de Benthuizer Noordpolder in gebruik voor de akkerbouw; de (beide) andere polders zelfs vrijwel in hun geheel: alleen langs de Hogeveense Weg lag hier en daar nog een perceel grasland in de nabijheid van de hoeven. Hier en daar werd de tuinderij beoefend.
Na die tijd trad een proces van schaalvergroting in werking en rond 1940 zijn vele kavelsloten gedempt en percelen samengevoegd, een proces dat doorliep tot na de Tweede Wereldoorlog.
De oorspronkelijke ontsluitingspaden zijn verhard en de kleipolders zijn hoofdzakelijk in gebruik voor de akkerbouw.
De uitbreiding van het dorp Benthuizen ging in recente jaren enigszins ten koste van agrarisch grondgebruik; hier staat tegenover dat de ontsluiting werd verbeterd door de aanleg van enkele nieuwe wegen.
De akkerbouw had tot gevolg dat in 1780 de molen voor het malen van koren werd opgericht (molen "De Haas"), die in 1938 werd onttakeld maar in de jaren tachtig een nieuw leven begon.

3.2. Niet agrarisch grondgebruik

Tot ± 1765 werd op grote schaal veen gebaggerd ten behoeve van turfproduktie; de diepe polders danken hieraan indirect hun exploitatie als akkerland. Met name in de 15e en 16e eeuw werd meer dan eens melding gedaan van het veenbedrijf in Benthuizen , Hogeveen en Benthorn. Hiernaast kwam ook de produktie van takkenbossen (elzenhout) voor.
Hoewel er rond 1850 nog wel wat winbare veenresten waren, werd geen aanwijzing gevonden dat er nog turfwinning plaatsvond.

3.3. Visuele karakteristiek

Benthuizen is hiermee thans een gemeente met een zeer open en vlak landschap op twee niveaus; het hogere met vrijwel uitsluitend weiden, het laagste bestaande uit wei- en bouwlanden. Benthuizen wordt omzoomd, maar nauwelijks doorsneden, door linten van opgaand groen en kent sedert de herverkaveling een wijds en grofmazig landschap.

4. INFRASTRUCTUUR

Benthuizen werd rond het midden van de vorige eeuw meer omsloten dan doorsneden door wegen, vrijwel alle onverhard. Er lagen wegen en voetpaden op de dijken langs de zuidgrens van de gemeente, terwijl ook de Hogeveense Weg en de Broekweg de gemeentegrens bepaalden. Alleen de weg van Hazerswoude door Benthuizen (dorp) naar Zegwaard en Zoetermeer was verhard. Al met al was het gemeentegebied redelijk ontsloten door lokale en interlokale wegen.

De wateren in Benthuizen hadden voornamelijk betekenis voor ontwatering en lokaal transport. De diepe polders waren na de drooglegging van de plassen rationeel verkaveld en de smalle kavels loosden hun water via een rechthoekig zwetten- en tochtensysteem op de boezemwateren of op de grotere bedijkingseenheid van de Hazerswoudsche Droogmakerij.
Over een sluis bij de Hildam is in de loop der eeuwen heel wat te doen geweest: vooral van belang was de poging van de stad Rotterdam langs dit punt een vaarweg van de Rotte naar het noorden te realiseren. De stad kocht Benthuizen in 1693 maar mocht geen sluis bouwen; slechts een kleine overtoom werd getolereerd en tenslotte deed de stad in 1853 het ambacht weer van de hand. De waterweg door Benthuizen werd rond 1880 in een ontwerp nog nieuw leven ingeblazen, maar uiteindelijk koos men voor een ander tracé.

De totale lengte van de dijken binnen de gemeente is relatief gering: het gaat slechts om de waterkerende lichamen langs de zuidgrens van de gemeente (respectievelijk Oostkade en Noorddijk genoemd), de Ringdijk in het noordwesten en de niet-waterkerende dijk langs het noorden van het dorp Benthuizen - een rudiment.

Zowel in het wegen- als in het wateren- en dijkenpatroon kwam weinig verandering in de jaren 1850-1940. Van belang is het echter op te merken, dat de Hogeveense Weg rond 1930 tot Provinciale Weg (nr. 21) werd opgewaardeerd en dat een tweetal aansluitingen werd gerealiseerd: er kwam een weg naar Hazerswoude-Dorp (Provinciale Weg nr. 22) tot stand, terwijl verder de kern Benthuizen werd omzeild door de aanleg van een knik zuidwaarts richting Hildam en zo verder naar Bleiswijk.
Aansluiting op de netten van de openbare nutsbedrijven kwam in Benthuizen relatief laat tot stand; gas was er al in 1913, maar elektriciteit pas in 1926 (beide geleverd door Leiden) en een waterleiding kwam nog twee jaar later tot stand in samenwerking met negen andere gemeenten onder aanvoering van Pijnacker.

5. NEDERZETTINGEN

5.1. Algemeen

De gemeente Benthuizen bestaat uit de kernen Benthuizen (zie ook bebouwingskarakteristiek) en Hogeveen, die beide hun ontstaan danken aan de veenontginning in dit voormalig hoogveenlandschap - zij het op geheel verschillende wijze. Beide liggen langs dezelfde as: Benthuizen deels op "oude grond", Hogeveen op het "nieuwland". De geschiedenis van Benthuizen gaat terug tot rond 1280 maar Hogeveen kan in de huidige gedaante niet verder terugzien dan tot ± 1765.

Benthuizen (zonder Benthorn en Hogeveen) had rond 1620 waarschijnlijk zo'n 600 inwoners maar door de vervening ging steeds meer land verloren en veel dorpsbewoners trokken weg, zodat er ruim een eeuw later nog maar zo'n 220 over waren. De verdere bevolkingsontwikkeling laat zich aflezen uit de volgende tabel:

jaartal	aantal inwoners gem. Benthuizen	waarvan Benthorn	waarvan Hogeveen
1795	213		
1822	439	13	54
1840	604	17	87
1870	671		
1880	653		
1890	658	16	87

jaartal	aantal inwoners gem. Benthuizen
1895	680
1900	645
1910	710
1914	809
1921	917
1934	1.094

jaartal	aantal inwoners gem. Benthuizen
1940	1.094
1945	1.338
1965	1.447
1970	2.326
1980	2.909
1988	3.621

Duidelijk komt in deze tabel tot uiting de stagnatie die optrad in de bevolkingsgroei in de jaren van de agrarische crisis in het vierde kwart van de vorige eeuw. De latere toename van de bevolking kan voor een groot deel door de opbloei van de landbouw worden verklaard: nog in 1947 werkte meer dan de helft van de Benthuizers in de agrarische sector, veel meer dan in de naburige veendorpen.

5.2. Kernen

5.2.1. Benthuizen

Bij de ontginning van de Hollandse venen schoven de dorpen in de loop der tijd op, waardoor steeds nieuwe ontginningsbases ontstonden, almaar dieper in het veen.

Benthuizen ontstond als veenontginningsdorp van de tweede of derde generatie in de hoge Middeleeuwen. Het lag strategisch langs één van de vaarwegen van zuid naar noord maar na de definitieve sluiting van de sluis bij Hildam konden hier nog slechts kleine schepen de overtoom passeren, wat voor Benthuizen betekende dat het zich sedert ± 1500 geheel op de turfwinning en het agrarisch bedrijf moest gaan richten (zowel enige akkerbouw als veeteelt).
Langzamerhand verdween het gehele veenpakket en Benthuizen kwam temidden van een uitgestrekt plassengebied te liggen, slechts beschermd door een ringdijk en -sloot (de Binnendijk). Krachtens een octrooi van de Staten van Holland en West-Friesland uit 1759 werden deze plassen drooggemalen en kreeg het dorp weer een "achterland" (1765/66). Benthuizen ligt thans nog op 'bovenland' en wordt omgeven door een zgn. boezemvaart.
Er trad groei op: de dorpsstraat raakte tweezijdig lineair bebouwd en ging deel uitmaken van de (nieuwe) wegverbinding tussen Hazerswoude en Zegwaard. Rond 1850 strekte de bebouwing zich in oostelijke richting al uit tot voorbij de ringdijk.

Tot ± 1910 was in dit patroon nog geen noemenswaardige verandering gekomen al was er wel sprake van enige verdichting. De terreinen tussen de dorpsweg en de ringdijk ten noorden en ten zuiden van het dorp waren nog vrijwel onbebouwd.
In 1915/18 werden door de Woningbouwvereniging Algemeen Belang 10 dubbele woningen gerealiseerd in het z.g. Beelaertspark (ofwel de Kikkerbuurt) aan de noordwestzijde van het dorp. De architecten van het tuinwijkachtige plan waren W. van Boven en P. Gräper. Hun werk werd gesloopt in 1972.
De verbetering van het wegenstelsel en vooral de uitbreiding ervan met de Provinciale Weg rond 1930 brachten mee, dat meer en meer inwoners zich op andere plaatsen gingen oriënteren voor hun werkkring en Benthuizen kreeg naast een agrarische ook een forensische bevolking.
Er trad verdere verdichting op in het oude 'centrum' met daarnaast vernieuwing en met het tweede woningplan (van 1927) kwam er bovendien zicht op structurele veranderingen. In twee fasen werden in 1928 en 1931 16 woningen gebouwd onder leiding van architect L. Dekker, die een veel conventioneler ontwerp maakte (Molenstraat en Barn). Nieuwe plannen dateren van 1945 en van 1947-1953. Er werden opnieuw woningen gebouwd rond de Molenstraat en later in een gebied ten noordwesten van het dorp nabij het al bestaande Beelaertspark. Verdere naoorlogse uitbreidingen vonden vooral plaats aan de zuidzijde van Benthuizen: er kwamen op vrij uitgebreide schaal woningen tot stand op een aan agrarisch gebruik onttrokken terrein. Ondanks al deze uitbreidingen bleef het agrarisch bedrijf, naast het woonforensisme, van grote betekenis: thans zijn er nog zo'n 45 landbouwbedrijven binnen de gemeente.

5.2.2. Hogeveen

Het gehucht Hogeveen ligt als lineaire nederzetting met een zeer lage bebouwingsdichtheid langs de Hogeveense Weg tussen Benthuizen en Boskoop. Het ambacht Hogeveen (alsook Benthorn) verschijnt pas vanaf de tweede helft van de 14e eeuw in de bronnen, nadat de gronden ter exploitatie waren uitgegeven.
De ontginningsbasis van het Hogeveen lag noordelijker dan de huidige weg; als gevolg van de "natte vervening" of het "slagturven" in de 16e-18e eeuw was het gehele dorp ten onder gegaan en na de droogmaking van de ontstane plassen (de Hazerswoudsche Droogmakerij) in de jaren 1759-1765 werd het ambacht opnieuw - nu rationeel - verkaveld. Langs de

kaarsrechte Hogeveense Weg - ambachtsgrens met Hazerswoude - werden ± 10 boerenbedrijven gesticht (naar het schijnt alle langs de zuidzijde binnen Hogeveen).
De landerijen strekten zich uit tot de ambachtslimiet met Moerkapelle en werden toegankelijk gemaakt met een reeks noord-zuidgerichte (voet-)paden.

Dezelfde ontwikkeling deed zich voor rond het kleine ambacht Benthorn en de belangrijkste verandering die zich in de volgende honderdzestig jaar voltrok was de opwaardering van de - rond 1870 nog onverharde - Hogeveense Weg in het begin van de jaren dertig van onze eeuw. Het tracé werd gebruikt voor de aanleg van een provinciale weg, wat de toegankelijkheid van Hogeveen aanzienlijk verbeterde.
De structuur van de kern werd hier echter niet door gewijzigd: er volgde geen of vrijwel geen bebouwingsverdichting, hoogstens modernisering. De afstand tussen de boerderijen bedraagt nog steeds ± 250 meter en ze dragen volgens de kaart nog dezelfde namen als voorheen.
De bevolking richtte zich vrijwel uitsluitend op het agrarisch bedrijf en wel met name op de akkerbouw; slechts de zone dicht langs de weg werd en wordt gebruikt als weiland.

5.3. Verspreide bebouwing

Binnen de gemeente vinden wij op enkele plaatsen wat verspreide bebouwing. Allereerst zijn te noemen de resten van het voormalig zelfstandig ambachtje (85 ha) Benthorn. Het liet zich voorheen vrij duidelijk herkennen aan een afwijkend verkavelings- en ontwateringspatroon (inmiddels iets aangepast). De weinige inwoners leefden van 1850 tot 1940 in de eerste plaats van landbouw, sedertdien is ook het veebedrijf van belang. Benthorn is thans ontsloten via een halfverharde weg en langs de provinciale weg (Benthuizerweg).

Verder is er wat verspreide bebouwing langs de Ringdijk in het noorden van de gemeente op de grens van de Benthuizer Noordpolder en de Bent-, Delf- of Generale Polder. Deze bebouwing valt feitelijk onder het gehucht Bent, behorend tot de gemeente Hazerswoude en moet - als gevolg van de ligging in het ontmoetingsgebied van een aantal verschillende verkavelingsbundels - beschouwd worden als structuurarm.
De bevolking leefde en leeft in hoofdzaak van landbouw en veeteelt, terwijl er thans ook wat boomkwekerijen worden gevonden.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Algemeen/provinciaal:

- Aa, A.J. van der (1839-1851)
  Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, 13 delen + suppl. Gorinchem.

- Atlas van historische vestingwerken in Nederland (1970)
  Deel IV, de provincieën Zuidholland en Zeeland. Eerste aflevering: Zuidholland. Z.p..

- Beekman, A.A. (1948)
  De wateren van Nederland. Aardrijkskundig en geschiedkundig beschreven. 's-Gravenhage.

- Een beeld van het zuid-hollandse landschap (1981-1988)
  Een landschapsonderzoek in opdracht van de provincie Zuid-Holland. 6 delen. Z.p..

- Beschrijving van de provincie Zuid-Holland behorende bij de waterstaatskaart (1967). 's-Gravenhage.

- Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari .... C.B.S.. 's-Gravenhage, 1950-heden.

- De bodem van Nederland (1965)
  Toelichting bij de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200.000. Samengesteld door de Stichting voor Bodemkartering. Wageningen.

- Buisman, J. (red.) (1978)
  Zuid-Holland vanuit de lucht. Baarn.

- Craandijk, J. (1888)
  Wandelingen door Nederland. Met platen naar de lithografiën van P.A. Schipperus en wandelkaartjes. Haarlem.

- Dijksterhuis, R. (1984)
  Spoorwegtracering en stedebouw in Nederland; Historische analyse van een wisselwerking. De eerste eeuw: 1840-1940. Proefschrift, TH Delft.

- Don, P. (red.) (1985)
  Kunstreisboek Zuid-Holland. 8e dr., Weesp.

- Drinkwatervoorziening in Nederland 1913-1938 (1938)
  Gedenkboek ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening en van het rijksbureau voor Drinkwatervoorziening. Den Haag.

- Fruin, R. (red.) (1866)
  Informatie up den staet faculteyt ende gelegenheyt van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant om daernae te reguleren de nyeuwe schiltaele gedaan in den jaere MDXIV. Leiden.

- Fruin, R. (red.) (1976)
  Enqueste ende informatie upt stuck van der reductie ende reformatie van den schiltaelen, voertijts getaxeert ende gestelt geweest over de landen van Hollant ende Vrieslant gedaan in den jaere MCCCCXCIIII. Leiden.

- Gedenkboek Twee eeuwen Waterstaatswerken (z.j.). Z.p..

- Honderd jaar Provinciale Waterstaat in Zuid-Holland (1976)
  Enige opstellen over de geschiedenis. 's-Gravenhage.

- Kley, J. van der (red.) (1967)
  Vaarwegen in Nederland. Een beschrijving van de Nederlandse binnenvaartwegen. Assen/Amsterdam/Rotterdam/Brussel.

- Kroon, A.W. (1862)
  Tegenwoordige staat van Zuid-Holland. Beschrijving en afbeelding der steden, dorpen, heerlijkheden en verdere wetenswaardige plaatsen in die provincie. Amsterdam.

- Lijst van Nederlandse gemeenten sinds 1830, waarvan de grens is gewijzigd, waarvan de naam is veranderd, die zijn opgeheven, nieuw gevormd of ingepolderd (1968). Z.p..

- De molens van Zuid-Holland (1980). Den Haag.

- Mulder, G.J.A. (red.) (1949-1959)
  Handboek der geografie van Nederland. 6 delen. Zwolle.

- De ontwikkeling onzer electriciteitsvoorziening 1880-1938 (1948).
  Uitgegeven naar aanleiding van het 25-jarig bestaan der Vereeniging van directeuren van electriciteitsbedrijven in Nederland. 2 delen. Arnhem.

- Postma, C. (red.) (1963)
  Holland in vroeger tijd; 18e-eeuwse beschrijvingen van steden en dorpen in Noord- en Zuid-Holland. 5 delen. 's-Gravenhage.

- Register van beschermde monumenten (1989). Zeist.

- Statistisch overzicht der Waterleidingen in Nederland over de jaren 1946 en 1947 (1950). Leeuwarden.

- Steegh, A. (1985)
  Monumenten Atlas van Nederland. 1100 Historische Nederzettingen in Kaart. 2e dr., Zutphen.

- Teixeira de Mattos, L.F. (1906-1961)
  De waterkeeringen, waterschappen en polders van Zuid-Holland. 16 delen. 's-Gravenhage.

- Tuinbouwatlas van Nederland [± 1941].
  Samengesteld door den Tuinbouw-voorlichtingsdienst van het Departement van Landbouw en Visscherij.

- Vermooten, M. en Smit, T. (1989)
  Spoortocht langs oude en nieuwe N.S.-stations: Noord- en Zuid-Holland en Flevoland. Hapert.

- Vervloet, J.A.J. en Steegh, A.W.A.Th. (1989)
  Bibliografie van de historische geografie. Wageningen.

- Verzameling van gegevens betreffende de electriciteitsvoorziening in de provincie Zuid-Holland (1915). 's-Gravenhage.

- Wallenburg, C. van (1966)
  De bodem van Zuid-Holland. Toelichting bij blad 6 van de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200.000. Wageningen.

- Witkamp, P.H. (1877)
  Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Tiel.

- Witkamp, P.H. en Sipman, M.A. (1895)
  Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Nieuwe uitgaaf. Arnhem/Nijmegen.

Regionaal/lokaal:

- Linden, H. van der (1955).
  De Cope; Bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte. Assen.

- Muller Hzn, S. (1884).
  De waterweg tusschen Amsterdam en Rotterdam. Rotterdam.

- Ontwerp bestemmingsplan Landelijk Gebied (1983). Benthuizen.

- Schulten, C.M. (1985).
  Benthuizen 1281-1940; De geschiedenis van een dorp in het groene hart van Zuid-Holland. Benthuizen.

- Verboom, J.H.R.
  Rondom de kansel van Benthuizen; gedocumenteerd verhaal over het leven van ds. L.G.C. Ledeboer en het ontstaan van het dorp Benthuizen. Utrecht.

- Woningbouwvereniging Algemeen Belang 1912-1987 (1987). Benthuizen.

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

- Topografische en Militaire Kaart; 1:50.000; 1854.
- Kuyper, J.
  Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.
- Chromo-topografische kaart; 1876, 1911.
- Topografische kaart; 1:25.000; 1950.
- Topografische kaart; 1:25.000; 1967/74.
- Topografische kaart; 1:50.000; 1981.
- Gemeente Benthuizen (1945)
  Uitbreidingsplan in hoofdzaak met renvooi; 1:10.000.
- Gemeente Benthuizen (1945)
  Uitbreidingsplan in onderdeelen; 1:2.500.
- Topografische kaart; 1:50.000; 1941/42 (Truppenkarte).
- Schetsteekening der wegen en voetpaden in de gemeente Benthuizen, ± 1860.

Figuur 1.

Gemeentegrenzen en regio-indeling M.I.P. Zuid-Holland

Schaal 1 : 400.000

Provincie Zuid-Holland kartografie DWM/DRG 90.102/1

Figuur 1a.

Gemeente Benthuizen

Schaal 1 : 300.000

Provincie Zuid-Holland kartografie DWM/DRG 90.102/10

Figuur 2.
J. Kuyper, Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.

Figuur 3.
Chromotopografische Kaart; 1:25.000; no. 441/442; 1920/1919.

Figuur 4.
Topografische kaart; 1:50.000; no. 30 Ost/ 31 West; 1942/1941 (Truppenkarte).

Figuur 5.
Topografische kaart; 1:25.000; no. 30H; 1939/46.

Figuur 6.
Topografische kaart; 1:25.000; no. 30H; 1986.

Figuur 7.
Topografische kaart; 1:50.000; no. 30 oost/ 31 west; 1988/1990.

LEGENDA BIJ DE KAART VAN DE FUNCTIONEEL-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING IN HOOFDLIJNEN

Bestaande kern ± 1850

Omvang kern ± 1945

Terrein gedomineerd door Nijverheid, Handel en Industrie: ±1850 ±1945

Richting van Algemeen-ruimtelijke ontwikkeling

Lineaire ontwikkeling

1900 Weg, eventueel met jaar van opening

1900-1930 Spoorweg met openings- en sluitingsjaar

1900-1930 Lokaalspoorweg of tramweg met openings- en sluitingsjaar

S Spoor-/tramwegstation

Spoor-/tramwegstation opgeheven

1900 Waterloop, eventueel met jaar van opening

Provincie Zuid-Holland kartografie DWM/DRG 90.102/14

Figuur 8.
Functioneel-ruimtelijke ontwikkeling van Benthuizen in hoofdlijnen, periode 1850-1945 (voor verklaring zie legenda).

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK EN STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

november 1989

E.B. de Snoo - van de Garde

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK

Inleiding

Zoals aangegeven in de gemeentebeschrijving, concentreert de bebouwing van de gemeente Benthuizen zich langs de Dorpsstraat, zich uitstrekkend tussen de twee aan weerszijden gelegen ringdijken. Dit centrale gedeelte is tamelijk hoog gelegen ten opzichte van de verschillende omliggende droogmakerijen (de Noord- en de Zuidpolder en de Hazerswoudsche Droogmakerij), alwaar de bebouwing (boerderijen) veelal verspreid te vinden is langs een voormalige ontginningsas (de Hoogeveenseweg en op het grondgebied van Hazerswoude: de Westzijdeweg), of aan de onderzijde van de dijkwegen (Dijk en Heerewegh). In de Zuidpolder is het gedeelte direct ten zuiden van de Dorpsstraat sinds de Tweede Wereldoorlog bebouwd met eengezinswoningbouw.

Dorpsbebouwing

Van de aan de Dorpsstraat gelegen bebouwing is vermeldenswaardig de uit 1921 daterende kerk van de Gereformeerde Gemeente (nr. 63). Eveneens te noemen is het op het kerkhof achter de Nederlands Hervormde Kerk gelegen graf van Ds. L.G.C. Ledeboer, leider/initiatiefnemer van de afscheiding van deze Gereformeerde Gemeente van de Nederlands Hervormde Kerk van 1840/41. Meer in de richting van de Heerewegh is een bescheiden woningbouwcomplexje te vinden: eenlaagse woonhuizen onder zadeldaken, circa 1930 (Dorpsstraat 117 tot en met 123 en Van der Eijkstraat 3 tot en met 9).

Verspreide bebouwing

Van de verspreide bebouwing zijn vermeldenswaardig de twee verwante boerderijen Heerewegh 34 en Dijk 26, respectievelijk daterend uit 1842 en 1846. Beide in gele baksteen opgetrokken boerderijen zijn van het Zuid- hollandse langshuistype en werden destijds samen met nog vijf andere boerderijen gebouwd in opdracht van de grootgrondbezitter (van de Noord- en Zuidpolder) Otto Boudewijn 't Hooft en diens rentmeester Hendrik Paul.

Aan de ringdijk in het noorden van de gemeente Benthuizen zijn ten slotte nog te vinden twee achtkantige molenstompen, waarvan de functie inmiddels is overgenomen door het gemaal Noordpolder 12 (circa 1935/40).

STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

Van de gemeente Benthuizen is geen stedebouwkundige typologie gemaakt, omdat er in de periode 1800-1945 alleen verdichting en uitbreiding van de kern langs de reeds aanwezige structuur heeft plaatsgevonden.